

PROBLEMA BASARABIEI IN CONTEXTUL RĂZBOIULUI DE INDEPENDENȚĂ*

ADRIAN- BOGDAN CIOBANU**

Secolul al XIX-lea a fost unul foarte zbuciumat pentru istoria românilor, unul presărat cu momente pline de glorie, dar și unul în care tristețea pierderii Basarabiei în 1812 i-a măcinat tot timpul.

De la bun început trebuie făcută o mică precizare, deoarece problema Basarabiei impune o dublă accepțiune: una temporală și una teritorială. În sens larg, problema Basarabiei a devenit o „constantă” în istoria românilor, începând cu secolul al XIX-lea și care se manifestă chiar și în prezent. Pe de altă parte, în diferite momente ale istoriei, putem vorbi despre o „fragmentare” a problemei Basarabiei, aducându-se în discuție, mai ales, chestiunea sudului Basarabiei. Această zonă a intrat mai mereu în atenția Rusiei, care dorea să o aibă sub administrația sa, deoarece, în acest fel devenea riverană la Dunăre. De fapt, principala preocupare a Rusiei pentru sudul Basarabiei deriva tocmai din importanța acesteia din punct de vedere strategic. Având încorporat și sudul Basarabiei, Rusia putea emite mult mai multe pretenții de implicare în conflictele militare ce se desfășurau de-a lungul Dunării. Chiar dacă în urma Congresului de Pace de la Paris din 1856 sudul Basarabiei a revenit Principatelor Române, primejdia reprezentată de amenințarea Rusiei era tot mai apăsătoare. Marele Imperiu de la răsărit a așteptat momentul favorabil pentru a încerca o nouă manevră care să ducă la împlinirea dorințelor sale.

Între anii 1875-1878 fenomenul cel mai important ce a făcut ca „ochii” marilor puteri să se îndrepte spre sud-estul Europei a fost „criza orientală”, redeschisă după mai bine de douăzeci de ani, de aceasta dată însă de insurecțiile din Bosnia și Herțegovina. Noii interpreți ai actului au fost naționalitățile oprimate, ce au arătat că soluționarea problemelor din zona Balcanilor trebuie să țină cont de realitățile etnice, sociale, culturale și religioase¹.

În această perioadă, în care România și-a cucerit independența de stat-„suma vieții noastre istorice” - cum o numea Eminescu, problema Basarabiei s-a accentuat treptat o dată cu derularea destul de rapidă a evenimentelor.

* Articol inedit.

** Doctorand, Universitatea „Al.I. Cuza” - Iași.

¹ Gh. Cliveti, *România și puterile garante*, Universitatea Al. I. Cuza, Iași, 1988, p. 209.

Într-o primă etapă- de la izbucnirea insurecțiilor în Bosnia și Herțegovina până în iulie 1876-marile puteri au avut ca obiectiv principal identificarea unor posibilități de lichidare a „crizei orientale” la dimensiunea ei balcanică². În acest timp România, datorită și guvernului conservator ce se afla la cârma țării, a avut o atitudine rezervată, specificându-și totuși poziția de neutralitate în derularea evenimentelor. Problema Basarabiei e menționată mai ales în presă, acolo unde ziarul „Romanul” atrăgea atenția că Rusia are ca obiectiv cotoșirea sudului Basarabiei „cheia propășirii și puterii României”³.

Vera anului 1876 avea să aducă noutăți atât în ceea ce privește poziția României, cât și în ceea ce privește problema Basarabiei. După formarea cabinetului coaliției de la Mazar Pașa, la 27 aprilie/9 mai 1876, noul ministru de Externe, Mihail Kogălniceanu, va întreprinde o acțiune îndrăzneată și anume formularea programului politic al neutralității(ce va face obiectul notei din 16/28 iunie 1876), ce va fi trimis lui Sâvfet Pașa(ministrul de Externe otoman) și supusă oficial pronunțării puterilor garante⁴.

Aproximativ în aceeași perioadă se hotăra pe plan internațional și soarta Basarabiei. Pe 26 iunie 1876 are loc întrevederea de la Reichstadt din Boemia între țarul Alexandru al II-lea însoțit de cancelarul său, Gorceakov și împăratul Austro-Ungariei, Franz Joseph, alături de Andrassy.

Într-una din convorbiri Gorceakov, întrebat fiind de ministrul de Externe al Austro-Ungariei dacă „voiți la momentul oportun Basarabia”?, cancelarul rus i-a răspuns „desigur, pentru că asta s-a luat de la noi”. Totodată, în urma acestei întrevederi s-a ajuns la un acord verbal între cele două părți direct interesate de soarta Balcanilor și care urma să rămână secret și anume: în cazul în care Imperiul Otoman se va prăbuși , Rusia să obțină sudul Basarabiei și Batum, Austro-Ungaria să ocupe o parte din Bosnia și Herțegovina, Serbia și Muntenegru să-și elibereze teritoriile de sub stăpânirea Turciei, iar la nord de munții Balcanii să apară principatul Bulgariei⁵. Accelerarea evenimentelor din Balcani nu a rămas fără urmări în România⁶.

Astfel, în septembrie 1876 are loc vizita premierului I.C.Brătianu⁷ la Livadia unde, în urma întrevederilor avute cu țarul Alexandru al-II-lea, Gorceakov și Ignatiev, și-a dat seama de inevitabilitatea intrării Rusiei în război⁸. Pe lângă faptul ca au fost și primele tatonări legate de o eventuală convenție cu privire la trecerea armatelor ruse prin România, s-a pus în discuție și problema Basarabiei. Brătianu l-a întrebat deschis pe Gorceakov: „bănuiesc că poate veți fi având de gând să ne reluăți Basarabia”⁹, însă

² *Ibidem*, p.212.

³ „Românul”, sâmbătă, 15 noiembrie 1875, p. 1028.

⁴ Gh. Cliveti, *op.cit.*, p.217.

⁵ Emil Diaconescu , *Acordul de la Reichstadt (1876) și Tratatul de la Budapesta (1877)*, în “A.A.R.M.S.I.”, scria III, t.XXV, 1943, București, p. 46.

⁶ N. Iorga., *Politica externă a regelui Carol I*, București, Ed. Glykon, 1991, p. 167.

⁷ la 24 iulie/5 august 1876 se constituie “ministerul cel lung” a lui I. C. Brătianu (1876-1882).

⁸ Gh. Cliveti, *op.cit.*, p. 219.

⁹ “Monitorul Oficial”, nr. 39, sâmbătă, 18 februarie 1878, p. 1017.

cancelarul rus i-a răspuns enigmatic: „mie nu-mi place să răspund, mie îmi place să fiu ghicit”¹⁰.

În urma întrevederii de la Livadia, premierul român nu a obținut garantarea sudului Basarabiei, în schimb au început negocierile privind o convenție româno-rusă. Un act al convenției era gata la finele lunii noiembrie, dar în consiliul de miniștri (unde D. Sturza și N. Ionescu au fost împotriva, în timp ce Vernescu și Chirita au fost pentru) s-a hotărât amânarea semnării unei convenții¹¹.

Acordul secret ruso-austro-ungar din ianuarie 1877 de la Budapesta însoțit și de o convenție militară adițională semnată la 6 martie (prin care Rusia consfințea ocuparea Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria, aceasta în schimb aproba ocuparea sudului Basarabiei de către Imperiul Rus)¹² și protocolul de la Londra din martie au oferit Rusiei atuurile potrivite pentru a interveni în sudul Dunării. Autoritățile de la București au ținut cont de pericolul ce se apropia astfel că au pus din nou în discuție încheierea convenției cu Rusia.

Astfel, pe 1 aprilie, principele Carol a convocat la Palat un Consiliu de coroană la care au fost prezenți toți foștii președinți ai Consiliului de Miniștri, însă care nu au schimbat decizia guvernului liberal de a încheia o convenție cu Rusia¹³. Problema cea mai delicată în semnarea convenției a fost cea cu privire la integritatea teritoriului român (oamenii politici dorind astfel să se asigure că sudul Basarabiei va rămâne încorporat României), aceasta fiind soluționată prin articolul 2 al convenției, în care se specifica faptul că „guvernul majestății sale împăratul tuturor Rusiilor se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale statului român cum rezultă din legile interioare și tratatele existente precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României”¹⁴.

În ciuda faptului că a fost semnată această convenție, trupele țariste vor trece Prutul fără o notificare prealabilă a acestui fapt și înainte de aprobarea convenției de către cele două Camere de la București. Dat fiind că Poarta otomană l-a destituit pe agentul român de la Constantinopol și a recurs la acte de provocare de-a lungul Dunării, statul român a considerat că se află în stare de război cu Turcia (29 aprilie/10 mai 1877).

Marile Puteri au fost și ele anunțate de semnarea convenției prin circulara ministrului de Externe din 2/14 mai 1877. În contextul acestor evenimente, pe data de 9 mai 1877 a fost proclamată independența de stat a României, printr-un act de energie națională ce a constituit și a avut ținuta unui mare fapt împlinit¹⁵.

În condițiile în care războiul nu era nici pe departe încheiat, între cabinetele europene au loc deja tratative privind soluționarea crizei din Balcani. Astfel într-o notă din 31 mai/12 iunie 1877 a cabinetului rus se preciza că problema existentă poate fi

¹⁰ *Istoria diplomației*, vol. III, sub îngrijirea lui V.P.Potemkin: traducere din limba rusă de Valcria Costăchel, revăzută de A. Oțetca, București, Ed. Cartea Rusă, 1947, p.43.

¹¹ Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 178.

¹² Emil Diaconescu, *op.cit.*, p. 58.

¹³ *Documente privind Independența României*, vol. II , p. 102.

¹⁴ I. Ionașcu, *Relațiile internaționale ale României în documente(1368-1900)*, București, Ed.Politică, 1971, p. 400.

¹⁵ Gh. Cliveti, *op.cit.*, p. 223.

rezolvată printr-un acord între Rusia, Austro-Ungaria și Anglia ținând cont mai ales de pretențiile teritoriale și de interesele acestora în zonă. Ca un avantaj special, ca urmare a eforturilor din război, Rusia ar primi partea din Basarabia cedată în 1856, până la brațul de nord al Dunării, în timp ce România ar putea fi despăgubită cu o parte din Dobrogea¹⁶.

Între lunile iulie-noiembrie 1877 toate forțele și toată atenția s-au îndreptat spre câmpul de luptă unde românii intră în urma apelurilor disperate ale părții ruse, care după ce minimalizase importanța participării României la război, a înțeles că prezența armatei române la sud de Dunăre corespunde nu numai intereselor României cât și Rusiei. Deși timpul nu a permis încheierea unui tratat de cooperare militară româno-rusă, armata română a trecut Dunărea și a luptat alături de trupele rusești până la victoria finală¹⁷.

În țară, începând cu a doua jumătate a lunii noiembrie a anului 1877, ziarele de opoziție „Timpul” și „Pressa” atrăgeau atenția asupra intenției rușilor de a relua Basarabia de jos: „toate probabilitățile sunt că Rusia va reclama retrocesiunea Basarabiei, cel puțin până la gura Chiliei și aceasta în schimb pentru Dobrogea”¹⁸.

Dacă în ceea ce privește anul 1877, acesta poate fi numit un an al entuziasmului, al marilor împliniri în care diplomația și vitejia românilor și-au dat mâna pentru a atinge un țel de mult visat, anul 1878 poate fi catalogat drept un an al marilor dezamăgiri, un an care a arătat că România mai avea mult de străbătut pentru a fi cu adevărat implicată în luarea unor decizii ce să schimbe harta Europei. În schimb, soarta sudului Basarabiei pare a fi fost pecetuită încă din anul 1877, anul următor aducând decizia mult așteptată de partea rusă, ca sudul Basarabiei să revină în componenta sa.

Politica ofensivă a Rusiei în ceea ce privește sudul Basarabiei e anunțată încă din nota din 6/18 ianuarie 1878 (ce conține și unele observații austriece), în care Rusia prezintă condițiile încheierii unui tratat de pace și anume: Imperiul rus ar avea în Europa facultatea de a dispune de Dobrogea și Delta Dunării și de a schimba contrapărți din Basarabia ce era anexată Moldovei și care i s-ar restitui pînă la brațul Chilia¹⁹.

Până la pacea din februarie 1878 de la San Stefano diplomația română a făcut tot posibilul ca prezența ei să fie acceptată, însă totul a fost în zadar. Astfel încep misiunile oamenilor politici precum ce a lui Ion Ghica (ce s-a deplasat la începutul lui ianuarie 1878 la Londra pentru a obține sprijinul cabinetului englez), a lui Callimachi Catargi (ce a avut misiunea de a-l tatona pe ambasadorul otoman din capitala Franței pentru a susține recunoașterea independenței României)²⁰, a lui I. Câmpineanu, (cel care în întrevederea avută la Frederich Wilhelm arată viclenia Rusiei ce susținea că e protectoarea Principatelor Române și că a determinat proclamarea independenței), precum și încercările domnitorului Carol au fost în zadar, totul derulându-se în favoarea Rusiei, care

¹⁶ *Independența României, Documente*, vol II/II, (Correspondența diplomatică străină 1877 mai-1878 decembrie), București, Ed. Academiei R.S.R., 1977, p. 40.

¹⁷ La Plevna, pe 28 noiembrie 1877 Osman Pașa după o rezistență îndârjită a fost nevoit să se predca, imediat Imperiul Otoman a cerut armistițiul.

¹⁸ N. Iorga, *Războiul pentru Independența României-Acțiuni diplomatice și stări de spirit*, Ediție îngrijită de Elisabeta Simion, București, Ed. Albatros, 1998, p. 169.

¹⁹ *Independența României, Documente*, vol II/II, p.248.

²⁰ Sorin L. Damcan, *România și Congresul de Pace de la Berlin*, București, Editura Mica Valahic, 2004, p. 53.

obține mari beneficii în urma tratatului. Se pusese la un moment dat și problema unor despăgubiri bănești din partea Rusiei precum și o compensație teritorială în Bulgaria, numai ca România să renunțe a mai protesta contra răpirii celor trei județe basarabene. Însă așa cum era și firesc, întreaga clasă politică a respins aceste oferte nedemne²¹.

Referitor la situația Basarabiei grăitoare în acest sens sunt cuvintele lui M.Kogălniceanu : „Basarabia nu va trece cu asentimentul nostru la Rusia. Părășiți de Europa, desigur nu vom face pe Don Quichotte, și ... vom îndura. Dar dacă, din potrivă, găsim undeva un sprijin energetic, și noi vom rezista cu energie”²².

Încercările cabinetului român de a convinge marile puteri că ideea schimbului sudului Basarabiei cu Dobrogea, propus de Rusia, aducea mari prejudicii statului român nu au fost nici ele ascultate, domnitorul Carol I și I.C. Brătianu fiind convinși că „pentru a ajunge la un compromis cu Rusia, Anglia și Puterile aderă la retrocedarea Basarabiei”²³.

Astfel, în cele din urmă Tratatul de pace de la San Stefano încheiat între Imperiul Otoman și Rusia avea să fie semnat pe 19 februarie/ 3 martie 1878, fără participarea vreunui delegat român, partea română aflând abia pe data de 9 martie condițiile păcii. Surprinzător că partea română nu a aflat de hotărârile păcii în urma unei notificări din partea diplomației ruse, ci prin intermediul „Jurnalului de St.Peterszburg” trimis de generalul I.Ghica²⁴.

Tratatul cuprindea 29 de articole, prevăzând, printre altele, independența Serbiei și Muntenegru și crearea Bulgariei mari cu ieșirea la Marea Neagră și Marea Egee, ce cuprindea în hotarele ei și Macedonia. Independența României era menționată la articolul 5 însă cu anumite sacrificii. Astfel la articolul 19, Dobrogea (vechi pământ românesc), Delta Dunării și Insula Șerpilor erau date de Imperiul Otoman Rusiei, care își rezerva dreptul de a le da la schimb pe sudul Basarabiei.

Totodată mari nemulțumiri a produs, în rândul cercurilor politice de la București, clauza cu privire la dreptul de trecere pe teritoriul românesc timp de doi ani a trupelor rusești ce staționau în Bulgaria (art. 8)²⁵.

Situația imediat următoare a fost una destul de tensionată. În Parlamentul României, Mihail Kogălniceanu și alți oameni politici s-au lansat într-un atac virulent asupra Rusiei, cel din urmă considerând actul încheiat între cele două puteri ca fiind unul „nul și neavenit”²⁶.

Momentul critic se petrece însă atunci când în jurul capitalei se constatau mișcări de trupe rusești ce încercau să se stabilească în anumite puncte cheie, ceea ce echivala practic cu o ocupație militară. Putem aprecia faptul că în acele momente sentimentul antirus a ajuns la cotele sale cele mai ridicate.

²¹ Constantin Bacalbașa , *Bucureștii de altă dată* ,vol II (1878-1884), București, Ed.Eminescu, 1993.

²² Apud Nicolae Iorga, *op.cit.*, 1998, p. 170.

²³ *Independența României, Documente*, vol II/II, p. 270.

²⁴ Sorin L Damcan., *op.cit.*, p. 56.

²⁵ Daniela Busa, *Modificări politico-teritoriale în sud-est Europei între Congresul de la Berlin și Primul Război Mondial(1878-1914)*, București, Ed.Paidicia, 2003, p. 24.

²⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 60, 16 martie 1878, pp. 740-741.

Foarte bine însă subliniază trăirile poporului român marele nostru istoric Nicolae Iorga: „în loc de a avea momentul nostru de mare glorie, am trecut prin cele mai dureroase momente ale istoriei noastre contemporane, cu denegarea dreptului nostru istoric, cu încălcarea îndatoririlor formale, cu înlăturarea celor mai elementare scrupule de morală politică”²⁷.

Între Tratatul de la San Stefano și Congresul de la Berlin diplomația română a protestat cu vehemență la „porțile” Marilor Puteri asupra actului încheiat între Imperiul Otoman și Rusia. Astfel unul dintre cei mai înverșunați adversari ai Rusiei țariste, Mihail Kogălniceanu, s-a deplasat la Budapesta în vederea obținerii sprijinului necesar pentru recuperarea celor trei județe din sudul Basarabiei. Răspunsul dat însă de cabinetul austro-ungar a fost unul clar : „Căutați să aveți de partea dumneavoastră pe Engliera, căci noi singuri nu putem face rebel pentru Basarabia”²⁸.

La Berlin delegația României a găsit multă rezervă în sensul că Bismarck declara că problema Basarabiei ar trebui dezbătută la un congres european, la baza căruia să stea Tratatul de la Paris din 1856²⁹. În ceea ce privește atitudinea celorlalte Mari Puteri, acestea s-au înscris pe aceeași linie, susținând la unison că nu vor face război cu rușii pentru Basarabia. Interesantă pare în aceste condiții părerea presei publice din Moscova, ce critică politica guvernului rus în ceea ce privește Basarabia. Astfel ziarul rus „Golos” susținea faptul că „România ar fi trebuit să fie înștiințată despre intențiunile Rusiei, în momentul când se negocia cu dânsa convențiunea militară...”.

Lovitura era cu atât mai crudă cu cât partea Basarabiei pe care țarul voiește a o lua înapoi aparține Moldovei, de care fu dizlipită în 1812 de turci pentru a fi cedată rușilor, doritori de a întinde frontiera lor până la Dunăre³⁰.

În tot acest timp Marile Puteri s-au pus de acord în vederea organizării unui congres european, guvernul și toată opinia publică din România punându-și mari speranțe în ideea că un congres european va anula deciziile de la San Stefano și va lua hotărâri pozitive în ceea ce privește integritatea teritoriului român. Însă la Congresul de la Berlin ce a început pe 1 iunie 1878, delegația română nici nu a fost invitată, motivarea fiind că statul roman nu avea calitatea de stat independent. În aceste condiții s-a apelat la poziția Turciei, cea care însă a afirmat că nu o interesează această problemă, motivând că „acum sunteți independenți”³¹.

Chiar în ziua deschiderii Congresului, Carol I considera că există puține speranțe pentru păstrarea Basarabiei³². Același Carol într-o scrisoare adresată tatălui său considera

²⁷ Nicolae Iorga, *op.cit.*, 1998, p. 267.

²⁸ *Acte și documente din corespondența diplomatică a lui M.Kogălniceanu*, Vol. I, București, Tipografia și Fonderia de litere Thoma Basilescu, 1893, p. 83.

²⁹ *Ibidem*, p. 110.

³⁰ „Românul”, duminică și luni, 16, 17 aprilie 1878, p. 3.

³¹ N. Iorga, *op.cit.*, p. 294.

³² *Memoriile Regelui Carol I al României de un martor ocular*, Vol. IV, București, Ed. Machiavelli, 1995, p.125.

că „Basarabia este un preț de pace foarte comod, care nu costă nimic Marile Puteri și la care Rusia ține mai mult decât la cele mai multe foloase câștigate în urma campaniei”³³.

Problema audierii reprezentanților români la Congres s-a pus în discuție în 17/29 iunie 1878 și a fost susținută de unul dintre reprezentanții Angliei, marchezul Solsbury, decizia fiind ca reprezentanții statului român să primească invitația de a se prezenta în fața Congresului³⁴.

La 19 iunie 1878, emisarii Principelui Carol I (M.Kogălniceanu și I.C.Brătianu) aveau să prezinte cererile poporului român și anume :

- interzicerea dreptului de trecere pe teritoriul românesc a trupelor ruse ce se retrăgeau din Bulgaria, urmând să utilizeze în acest scop doar calea maritimă;
- posesiune deplină asupra insulelor și a gurilor Dunării, inclusiv Insula Șerpilor, așa cum fusese prevăzut inițial, în 1856;
- despăgubiri de război proporționale cu efectivul militar angajat în conflict și pagubele suferite de pe urma acestuia;
- recunoașterea independenței și garantarea neutralității³⁵.

După multe dezbateri și lungi discursuri, la 1 iulie 1878 s-a semnat tratatul de la Berlin, care l-a înlocuit pe cel de la San Stefano. Astfel în rândurile acestui tratat se recunoștea independența României (art. 43) însă numai cu anumite condiții și anume statul român să acorde drepturi civile și politice și străinilor de alt rit decât cel creștin (art.44), să cedeze sudul Basarabiei, ce revenea Rusiei (art.45). Se menționa și de o așa-zisă compensație pentru România, care primea Delta Dunării (2812km) și Insula Șerpilor (17 km)³⁶. Cu toate că deciziile Congresului de la Berlin au provocat o mare dezamăgire în rândul opiniei publice românești și nu numai, statul român va duce în continuare o „luptă” pe plan internațional având drept scop recunoașterea independenței. După cum bine se știe Marile Puteri vor recunoaște unilateral și condiționat independența României.

Ziarele din epoca comunică următorul cântec pe care îl cântă țărani din Basarabia:

Frunză verde baraboi,
Ne-a făcut maica pe doi,
Unul miercuri, altul joi,
S-a umplut lumea cu noi
Ș-am avut o surioară,
Ce-a umplut lumea de pară!
Maica s-a luat prin țară
Să ne strângă grămăjioară
Să ne deie-n Bălți la școală
Mai bine am muri de boală
Muscălește să-nvățăm

³³ *Ibidem*, p. 127.

³⁴ Sorin L. Damcan., *op.cit.*, p. 69.

³⁵ *Ibidem*, p. 72.

³⁶ *Apud* Daniela Bușa, *op.cit.*, p. 25.

Și la oaste să intrăm!
Muscăleş te-oi învăța
Când eu limba mi-oi uita
Când o crește grâu-n tindă
S-o ajunge până-n grindă,
Când o crește grâu-n casă,
Ș-o ajunge până-n masă!³⁷

Marea dezamăgire a acestui război de independență a fost dată de pierderea sudului Basarabiei, vechi teritoriu românesc, înstrăinat însă nu prin luptă (căci sigur altul ar fi fost deznodământul), ci prin decizia unor factori externi.

Referitor la pierderea Basarabiei grăitoare sunt cuvintele Principelui Carol I într-o scrisoare trimisă tatălui său : „ E trist când Europa silește un stat tânăr, dornic de înaintare, care și-a dovedit tăria și puterea într-un războiu sângeros, să cedeze o provincie”³⁸.

Luarea pe nedrept a sudului Basarabiei a însemnat o nouă „palmă” dată de „Marea Putere Protectoare” a creștinilor ortodocși, vecinilor săi cu putere mai mică pe plan internațional, dar cu o memorie destul de bună atunci când vine vorba de așa-zisul ajutor al Rusiei.

The issue of Bessarabia in the context of the Romanian Independence War (Summary)

The issue of Bessarabia has become permanent in the romanian history starting with the 19th century and maintaing also in the present times. In the article I mentioned the problem of Bessarabia, especially it's south part, starting with the beginning of the “Oriental Crisis”, 1875, and ending with the Berlin Congress. A great injustice has been decided regarding the romanian state and that was the loss of the south of Bessarabia to the Russian Empire.

³⁷ Constantin Bacalbașa, *op.cit.*, p. 70.

³⁸ Regele Carol I al României, *Cuvinte și scrisori*, tom II, p. 227.